

ἐξήσκει τὴν ἰατρικὴν ἐν τῇ πατρίῳ πόλει. Δὲν λείπουν δὲ μεταξὺ τῶν σατυριζομένων καὶ ἐμότεχοι, μὴ ἀποκλειομένης ἴσως καὶ ἐπαγγελματικῆς ἀντιζηλίας. Οὕτως ὁ αὐτοδίδακτος ἰατρὸς Ματσούκας εἶνε ἴσως ἱστορικὸν πρόσωπον ἐν Ἰωαννίνοις, ὡς ἐν Ζακύνθῳ ὁ ἰατρὸς Ροῖδης ὁ προκαλέσας τὴν σάτυραν τοῦ Σολωμοῦ, καὶ μόνῃ διαφορὰ εἶνε, ὅτι περὶ μὲν τῶν κατὰ τὸν Σολωμὸν καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ κοινωνίαν τῆς Ζακύνθου ἔχομεν πλείστας ἑσας εἰδήσεις, τὰ δὲ κατὰ τὸν Βηλαρᾶν καὶ τοὺς συγχρόνους αὐτῷ Ἰωαννίτας εἶνε ὡς τὸ πλεῖστον ἄγνωστα.

Ἄριστα δὲ τῶν σατυρικῶν ποιημάτων τοῦ Βηλαρᾶ θεωρῶ δύο, τὰ ἐπιγραφόμενα «Παράπονο» καὶ «Σύγκρισις», ἅτινα καὶ ἀναγινώσκω·

Παράπονο.

Ἔτσι εἶνε νάσαι, τὸν καιρὸ
 τοῦ χείροσσαν βλάμῳ λαμπρῷ,
 γιατὶ πλουτοῦσας,
 ἔσ' ὅλα ἔσσαν θαμματοῦς,
 παντοῦ καὶ πάντοτε γνωστός
 καὶ φημισμένος.
 Καὶ ἄφ' οὗ ἡ τύχη σου ἡ σκληρῆ,
 τὴν σήμερο σὲ ὑστερεῖ
 τὰ πρῶτα θῶρα,
 μικροὶ μεγάλοι ἀρχινῶν
 τελείως νά σ' ἀλημονῶν,
 νά μὴ σε ξέρουν.
 Ἐπὶ τοῦτο ὡς πρᾶγμα φανερό
 νά εἶπῳ τὸ ἔχι δὲν μπορῶ
 μόνε σοῦ λέγω,
 πῶς ἔχει ἄδικο πολὺ
 νά δείχνῃς κάκιτας χολῆ,
 κατὰ τοῦ κόσμου.
 Καλοστοχάσου το, κ' εὐθύς
 σωστά θά πληροφορηθῆς,
 πῶς ὄχ τὴν τύχη
 νά παραπονεθῆς ἴμπορῆς,
 ἔπου σὲ ἄφηκε χωρὶς
 χρυσὸ σκιάρι.

Σύγκρισις.

Ἰέξ μου, Μῶκο, ῖτῆ ζωγῆ σου
πῶς τὸ νοιώθεισ τὸ κορμί σου ;
ζωντανὸ κανέναν πρᾶμμα
ἢ τῆς τέχνης εἶσαι θυμῶ ;
Ἀγαποῦσαι νὰ το ξέρω,
μόνε πῶς νὰ σοῦ το εὔρω ;
Δέ μου λείσ τῆν ἀπορία ;
Φίλος εἶμαι ; τί ἔχεισ χρεια ;
Πέτρα εἶσαι ; Λέξ, κινέσαι.
Μῆ εἶσαι δέντρο ; Μόνε ξυέσαι.
Ὅρκο τάχα ; Θά πετοῦσαι.
Μαῖμοῦ ; Δέ θά μιλοῦσαι.
Ἐρπετό ; Δέν περπατοῦσαι.
Κῆτος ; Θελά κολυμποῦσαι.
Κτηνος ; Μόν ὀρθοποδοῖσαι.
Μέταλλο ; Ἄμ δέν ἀχρηζέσαι.
Μέ κανένα δέν ταιριαζέσαι,
καί ἀπ ὄλα προσομοιάζέσαι.
Πόθον εἶχα, καί μεγάλο,
ῖς μιὰ τάξι νὰ σε βάλω.
Ἰέξ μου, Μῶκο, ῖτῆ σωστά σου,
μῆ εἶσαι τάχα . . . ; Στάσου, στάσου.
Τρῶς, μουγκρῶς, κοιμάσαι, πίνεις.
Ἰποψία δέν ἀφίνεις.
Ζῶο εἶσαι δίχως ἄλλο.
Σοῦ τοῦ ἰτύχα δέν σφάλλω.
Ἄμ τί ζῶου εἶδος εἶσαι,
δὲ μᾶς λέξ ; τὸ προσποιεῖσαι ;
Ὅ τι εἶπα νὰ εἶσαι σῶναι,
καὶ ἀπὸ πειᾶ δέ μας ζημιόναι.

Ἄλλὰ πῶς ὁ οὔτω διακριθεῖς ὡς σατυρικὸς ἐπέτυχε συγγρό-
νως καὶ ὡς λυρικὸς, εἰ καὶ μικρὰ εἶνε ἡ λυρική αὐτοῦ παρα-
γωγή ; Τοιοῦτο φαινόμενον συνδυασμοῦ τῆς σατύρας καὶ τῆς
λύρας δέν εἶνε σπάνιον. Μῆ ὁ μέγιστος τῶν κωμικῶν τῆς ἀρχαι-
ότητος Ἀριστοφάνης δέν ἐξαίρεται ἐνίοτε εἰς σπάνιον λυρικὸν
ῦψος ; Τίς περὶ τῆν ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ ποίησιν ἐντριβῆς δύνα-
ται νὰ λησμονήσῃ τοὺς στίχους αὐτοῦ ἐκείνους, δι ὧν ἔψαλε
τῆν ἀνδρείαν τῶν περὶ τὸν Λεωνίδα ἐν αὐτῇ τῇ Λυσιστράτῃ,
τῇ μάλιστα ἀνειμένῃ τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ ;

ἄμ' εἰδ' αὐτὸν Λεωνίδα
 ἄγαν ἔπερ τὰς κάπρωσ
 θάγοντας, οἷῳ, τὸν ὀδόντα
 πολὺς ἀμφὶ τὰς γένηας ἀφρός ἦνσει,
 πολὺς δ' ἀμὰ καττῶν σκαλῶν [ἀφρός] ἴετο
 ἦν γὰρ τῶνδρες οὐκ ἐλάσσως
 τῆς ψάμματος, τοὶ Πέρσαι.

Καὶ μὴ ὁ νεώτερος παρ' ἡμῖν πατήρ τοῦ γέλωτος, ὁ Λασκα-
 ράτος, δὲν ἦτο ὑπέροχος ἐν τοῖς ὀλίγοις του λυρικοῖς στίχοις;
 Ἀρκεῖ ἢ ὑπόμνησις τοῦ ποιηματίου αὐτοῦ εἰς τὴν εἰκόνα τῆς
 συζύγου, ἣν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἀποδημήσας εἰς Λονδῖνον καὶ
 ἣν προσβλέπων ἐν μέσῳ τῶν θαυμασιῶν καὶ τῶν πολλῶν πειρα-
 σμῶν τῆς κοσμοπόλεως ἐκείνης πρόσφωνεῖ διὰ τοῦ ὠραίου στίχου
 καὶ φύλαέ με ἀπὸ τῆς πείραξες τοῦ κόσμου.

Καὶ χρειαζόμεθα ἄλλο προχειρότερον παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ
 Σουρῆ, ὅστις εἶνε λυρικώτατος, ὅταν θέλη, καὶ πολλάκις ἐν
 ἐπιθανατίοις ᾠδαῖς ἢ ἐν ἡμέραις ἐθνικῶν συγκινήσεων ἐξήρθη
 εἰς μέγιστον ὕψος λυρισμοῦ;

Οὕτω καὶ ὁ Βηλαράς παρουσιάζεται δίμορφος, σατυρικός ἅμα
 καὶ λυρικός. Εἶνε δὲ τῶν ὀλίγων αὐτοῦ λυρικῶν ποιημάτων τὰ
 πλεῖστα ἐρωτικῆς ὕλης, καὶ ἔχει ὡς λυρικός ποιητῆς τὴν ἀρε-
 τὴν, ὅτι σπανίως ἐπαναλαμβάνει ἑαυτὸν, τοῦθ' ὅπερ εἶδομεν γε-
 νόμενον ἐν τῷ ἤδη ἀναγνωσθέντι *Πουλάκι ξένο*.

Πρὶν ἢ προβῶ εἰς σύντομον λόγον περὶ τῶν λυρικῶν ποιημά-
 των τοῦ Βηλαρά, πρέπει νὰ δμολογήσω, ὅτι μεγάλη ἐπικρατεῖ
 σύγχυσις ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τίνα καὶ πόσα εἶνε ταῦτα. Ἡ *Ρο-
 μειακή γλῶσσα* τοῦ 1814 περιλαμβάνει ἕξ καὶ μόνα, ὧν μεταξὺ
 τὸ *Πουλάκι ξένο* καὶ δύο μεταφράσεις ἐκ τοῦ Ἀνακρέοντος.
 Ταῦτα δὲ καὶ μόνα ἐπαναλαμβάνει ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Μη-
 κρη ὀρμηγία γιὰ τὰ γράματα καὶ ὀρθογραφία τῆς ρομειακῆς
 γλῶσσας» ἢ δευτέρᾳ ἐκδόσει ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1857 ἐν τῇ τυπο-
 γραφίᾳ «Ὁ Ζάκυνθος» τοῦ Κωνσταντίνου Ῥοσολίμου. Ἀλλ' ἐν
 τῇ ὑπὸ Ἀθανασίου Πολίτου ἐκδόσει τοῦ 1827, ἣν ἀνετύπωσε

τῷ 1871 ἐν Ζακύνθῳ ὁ Σέργιος Ῥαφτάνης παραλείπονται μὲν τὰ δύο ἀνακρεόντεια, περιλαμβάνονται δὲ πλὴν τῶν τεσσάρων λοιπῶν τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἕτερα εἰκοσιδύο. Τούτων δὲ πάντων πάλιν ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκδόσει τῆς Λογοτεχνικῆς Βιβλιοθήκης Φέξη δ.κ. Ἰωάννης Ζερβὸς ἐξέδωκεν ἑννέα καὶ μόνα. Τὴν τοιαύτην δὲ σύγχυσιν ἔτι μᾶλλον ἐπικυξάνει ἢ ἐν παραρτήματι τῆς προμνημονευθείσης δευτέρας ἐκδόσεως τῆς *Ρομεικῆς γλώσσας* συμπερίληψις ἑνδεκα ποιημάτων ἐχόντων τὴν ἐπιγραφὴν «Διάφορα ποιήματα εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν» καὶ φερόντων ἰδίαν σελίδωσιν. Καὶ οὐδεὶς μὲν τῶν ἐκδοτῶν σαφηνίζει τὴν προέλευσιν τῶν ἐκδιδομένων ποιημάτων τοῦ Βηλαρά, ἀλλ' ἐνδεικνύεται ὅμως, ὅτι ἢ ἐν Κερκύρᾳ ἐκδοσις τοῦ 1827 ἐβασίσθη ἐπὶ ἀντιγράφων τοῦ ποιητοῦ καὶ ὅτι κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ αναγνωρίσωμεν ὡς γνήσια τοῦ Βηλαρά λυρικά ποιήματα πάντα τὰ ἐν αὐτῇ περιλαμβανόμενα καὶ ἐν τῇ ζακυνθιακῇ ἐκδόσει τοῦ 1871 ἐπαναληφθέντα, ὧν τὰ πλεῖστα ἄνευ τινὸς δικαιολογίας ἀπεκλείσθησαν ἐν τῇ Λογοτεχνικῇ βιβλιοθήκῃ Φέξη. Ἄφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἑνδεκα ποιήματα τοῦ παραρτήματος τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τῆς «Ρομεικῆς γλώσσας» ἔχουσιν ἄλλον πατέρα. Εἶνε μὲν ἅπαντα ὠραῖα καὶ φέρουσι τὴν σφραγίδα τῶν Μουσῶν, ἀλλὰ δὲν εἶνε ὅμως ἔργα τοῦ Βηλαρά. Ἀνευρίσκομεν δὲ τὰ τότε ἀνωνύμως ἐκδοθέντα ἐκεῖνα ποιήματα μεταξὺ τῶν ἀργότερον τῷ 1881 δημοσιευθέντων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἐλισαβετίου Μαρτινέγκου¹ πλὴν ἑνὸς τετραστίχου ἐπιταφίου, δηλουμένου ὡς μεταφράσεως, καὶ ἑνὸς ποιήματος φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν «Περιγραφή» καὶ ἀναφερομένου εἰς πικρὰς ἀντιθέσεις ἐν ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, καθ' ἃ ὑποσημειοῦται, καὶ ἔχοντος ὧδε·

Τῇ μὲν μεριᾷ τὰ μνήματ', καθένας μὲ στυρό,
τὴν ἄλλη νεοὶ ποῦ χεῖρουνται καὶ κάνουνε χορό,

¹ «Ἡ μήτηρ μου, Αὐτοβιογραφία τῆς κυρίας Ἐλισάβετ Μουτζῶν Μαρτινέγκου ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἐλισαβετίου Μαρτινέγκου μετὰ διαφόρων αὐτοῦ ποιήσεων. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Κορίνθου. 1881.

καὶ εἰς τὸ χορὸ γυρίζουνε
τὰ ἴματα καὶ ἀντικρύζουνε
τῶν τάφων τὰ λιθάρια
τῆς γῆς μέσ' ἑστὰ χορτάρια.

— Ἄς μὴν ἀργῆ τὸ πόδι μας ἑστοῦ κόσμου τῆ, χαρὰ.
Ἐραγοῦδιζ ἐδῶ, ἀνωγάλλισι, κ' ἐκεῖ θανάτου ἐρμιὰ.
Μουσικοφυσῶνε οἱ ἀνεμοί. Ἡ ἡμέρα ἄπαι: ἑστὴ δύο:
σταυρὸς καὶ κυπαρίσσι:
συνομιλοῦν κρυφά.

Μακριὰ ἀπ' τὸ κοιμητήριον σκορπιούονται οἱ χορευτᾶδες,
καὶ εἰς τὸν αἰθέρα χάνονται τοῦ τραγοῦδιου ἢ γλυκᾶδες.
Μόν' ἔνας μνέσκε: ὀλόλυπος, ὀλόλυπος κυττάζει
μὲ πόθο ἀναστανάζει
ἑστὰ μνήματα ἐμπροστά.

Στύλος ἔρθος καὶ ἀκίνητος μνέσκε: εἰς τὸ μαῦρο γῶμα.
Ἄστρο ἕψηλ' ἐφανίστηκε, κ' ἦτανε ἔρθος ἀκόμα,
ἔπου λές μέσ' ἑστὰ μνήματα ἐν' ἄλλο μνήμα ἐγένε.
Χαράς τους ἔπου τὴν ψυχὴ εἰς τέτοια μέρη ἀφίγει.

Τὸ ποίημα τοῦτο μὲ τὰς δύο χαρακτηριστικῶς ἀντιθέτους εἰκόνας μ' ἐνθυμίζει ἐν ἀνάλογόν πως ποίημα τοῦ δημοτικωτάτου τῶν νέων λυρικῶν ποιητῶν τῆς Ὁλλανδίας Χενέστετ (Genestet), γεννηθέντος τῇ 1829, ἦτοι τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βηλαρᾶ. Ὁμᾶς παιδῶν παίζει καὶ ὑπερπηδᾷ νεοσκαφῆ λάκκον. Ὁ λάκκος ἐκεῖνος εἶνε τάφος, διότι οἱ παῖδες ἐκεῖνοι εὐρίσκονται ἐν τῇ νεκροταφείῳ τοῦ χωρίου. Παίζουν, γελῶσιν, ὅτε αἰφνης νεκροπομποὶ φέρουσιν εἰς τὸν τάφον ἐν φέρετρον. Οἱ παῖδες παύουσιν αἰφνης τὰς παιδιὰς, καὶ ἀποκαλύπτονται, ἀφαιροῦντες τοὺς σκούφους τῆς κεφαλῆς των.

Τίνος εἶνε τὸ ὠραῖον τοῦτο ἀδέσποτον ποίημα, ὅπερ βλέπομεν ἐκδεδομένον ἐν παραρτήματι ποιήσεων τοῦ Βηλαρᾶ, μὴ περιλαμβανόμενον δ' ἐν τῇ τότε ἀνεκδότῳ συλλογῇ τοῦ Μαρτινέγκου, ἐξ ἧς ἐλήφθησαν τὰ λοιπὰ εἰς τὴν ἔκδοσιν ἐκείνην συμπεριληφθέντα; Καὶ ἐκ μὲν τῆς γλώσσης εἶνε δύσκολον νὰ διακριθῇ διαφορὰ ἀπὸ τῶν ποιημάτων τοῦ Βηλαρᾶ, ἀλλὰ, παραβαλλόμενον πρὸς τὰ γνήσια αὐτοῦ λοιπὰ λυρικά ποιήματα, δὲν φαίνεται εὐαρμοστοῦν πρὸς αὐτά. Ὁ Βηλαρᾶς δὲν

ἔχει συνειθίσει ἡμᾶς εἰς οὕτω ζωηρὰς καὶ συγκινητικὰς ἀντιθέσεις, καίτοι ἄλλως εἶνε ἀληθές, ὅτι δὲν στερεῖται δυνάμειως περιγραφικῆς. ἐν τῶν ποιημάτων, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται αὕτη·

Ὁ ἥλιος βροχιεύει, τὸ σκότος ἀρχινᾷ,
καὶ τὸ λαμπρὸ τῆς θῶρ: ἢ ἄρα ἀποσκόλωνται.
Ἦσ' ἄ μαῦρα φορεμένη, ἔστην ἔψ: μελανή,
σιωπηλὴ διαβαίνει ἢ νύχτα σιγανή,
καὶ τὸ γλωμὸ φεγγάρι: μὲ φῶς σκοταδερὸ
ἔστο ἀργυρὸ τοῦ ἡμέρι: κινεῖται ὀκνηρὸ.
Ἄνημερᾶν τὰ ἔφα, κουρνιάζουν τὰ πουλιά,
πᾶς ἄνθρωπος πρᾶξιέται καὶ πᾶσι ἀπὸ δουλείᾳ.
Νυστάζει ἀποσταμένη ἢ ψῶσι: ἢ ζωντανή,
τὰ μέλη τῆς συνάξει: ἔ ἀνάπαυ: κοινή.
(Ὁ ὕπνος τ' ἀλαφρὰ τοῦ φτερᾶ κρυφοχτυπάει,
μ' ἀφανισμένα χέρια τὰ βλέφαρα ζιουπάει.
Ἦσ' ἡ μέση ἀπὸ τὸ ἔρῳσ καὶ νύχτα περπατᾷ:
ἔσ' ἄ βάθος ἡσυχίας, καὶ σιωπὴ πατάει.
Καθόλου δὲ γροικιέται φωνὴ οὐδὲ κχιμιά,
τὰ πάντα ἡσυχάζουν, μεγάλη ἐρημιά.
Κρυφὰ καὶ ἄργος διαδίνει: ἀβίακοπ' ὁ κχιρός,
καὶ μόν' τὸν συνοδεύει ὀνειρων ὁ χορός.
Ἦσ' ὁ μέγα τοῦτο βάθος ἔ Ἔρωσ ἀντηχᾷ:
ἔ Ἔρωτάς μου, μόνον καθόλου δὲ σιγάει.
Κ' ἐγὼ μαζὶ μὲ τοῦτον ἀκοίμητος πονῶ,
βογγῶ, μαζὶ τοῦ κλαίω, ἀνήσυχος θρηγῶ.
Ἄχ! Ἔρωτα δὲ φθάνουν τῆς ἡμέρας οἱ κχιμοί,
τὰ βᾶσαν καὶ οἱ πόνοι καὶ οἱ ἀναστεναγμοί:
Τὴν νύχτα δὲ μ' ἀφίνεις κχιν διχως τερραχί:
τὴν νύχτα χάρισέ μου μικρὴ ἀνακωχή.
Ὡ Ἄφροδίτης γέννα, παντοῦ ὑπερβολή
καὶ ἢ εὔνοια καὶ ἢ ὀργή σου ἐρμή παραπολλή.

Οὐδὲ εἶνε ὀλιγώτερον ἐπιτυχῆς ἢ περιγραφὴ τῆς ἀνοίξεως, τοῦ μετὰ τοῦ ποιήματος Πουλάκι ξένο γνωστοτάτου τῶν λυρικῶν ἔργων τοῦ Βηλαρά τοῦ ἀρχομένου διὰ τῶν στίχων

Ἡ γλυκυτάτη ἀνοίξι:
μὲ τ' ἀνθικ στολισμένη
ροδοστεφανωμένη
τῇ γῆ γλυκοτηράει.

Περατοῦται δὲ τὸ ποίημα τοῦτο ὧδε·

Κάθε ψυχὴ εὐφραίνεται,
τὴν ἀνοιξί· γιορτάζει·
ὁ Θύρσις σκυθρωπάζει
ἕστη γενικὴ χαρὰ.
Ὁραία Δάφνη, πρόβαλε
νὰ τὴν ἀποστολισίαν,
καί τότε εἶνε ὁ Θύρσις
ὁ πλέον εὐτυχής.

Οὕτως οὔτε τῆς νυκτὸς τὴν ἡμερίαν οὔτε τῆς ἀνοιξέως τὰ
κάλλη φαντάζεται ὁ Βηλαρᾶς ἀνευ τοῦ ἔρωτος, καὶ κατ' αὐτὸν

Τοῦ ἔρωτος ἢ φλόγα εἶνε παντοῦ χυμένη
καὶ ἢ φύσι ἐρωτουμενὴ
τὸν ἔρωτα ἀντηχάει.

Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἐπικεφαλίδι τῆς συλλογῆς τῶν ἐρωτικῶν
αὐτοῦ ποιημάτων, ἅτινα δὲν εἶνε ὀλίγα, ἐκφωνεῖ

Σ' ἐμένει ὁ ἔρωτος εἶνε τὸ αἶμα καὶ ἡ ψυχὴ,
γιατὶ ἔνε τῆς καρδίης μου τὸ τέλος καὶ ἡ ἀρχή.

Ἀλλὰ, καθ' ἃ ἀπαραίτητος ἐν τῇ ἐρωτικῇ αὐτοῦ στιχοπλοκίᾳ
εἶνε ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ μνεία τοῦ Θύρσιδος καὶ τῆς Δάφνης, τοῦ
Δάφνιδος καὶ τῆς Φυλλίδος, οὕτως ὡς φανταστικὴ δέσποινα τῆς
καρδίας του, ὡς Κυρά του, παρουσιάζεται ὡς τὸ πλεῖστον ἢ
Χλόη. Ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ βλέπομεν πολὺ μᾶλλον τὸν
Ἔρωτα ἢ τὸν ἔρωτα, ἀναμνήσεις κλασικὰς μᾶλλον ἢ κραδα-
σμῶς καρδίας ἰσχυρῶς συγκλονουμένης ὑπὸ πάθους ἐρωτικοῦ.
Παριστάμεθα πρὸ ψυχρῶν ἀναπλάσεων ποιμενικῶν ἐρώτων κατὰ
τοὺς ζηλωτὰς τῆς σχολῆς τῆς ἀναζητούσης τὰ πρότυπα αὐτῆς
ἐν τινι φανταστικῇ Ἀρκαδίᾳ. Ἐπιτυχέστερα δὲ εἶνε τὰ ἄλλως
μακρότερα αὐτοῦ ἐκεῖνα ἐρωτικὰ ποιήματα, τὰ συνιστάμενα ἐκ
διστίχων ἐνθυμιζόντων τὰ κοινῶς λεγόμενα λιανοτράγουδα ἢ
τάς μαντινάδας τῶν Κρητῶν. Ὡς ἐν τοῖς πολλάκις περιπαθε-
στάτοις ἐκεῖνοις δημοτικοῖς διστίχοις, οὕτω καὶ ἐν τοῖς τοῦ Βη-
λαρᾶ ἢ κυριαρχοῦσα ἰδέα παρουσιάζεται ὑπὸ πολλὰς μορφὰς

καὶ μέ τι νέον πάντοτε. Κέκτηται δ' ἀληθῶς ὁ Βηλαράς τὴν χαρακτηριστικὴν ταύτην ἀρετὴν τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἣτις δὲν πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνη ἑαυτὴν, ἀλλὰ νὰ προβαίνει περαιτέρω ἐν ἐκάστη στροφῇ καὶ νὰ παρουσιάζη νέας ιδέας, νέας εἰκόνας. Εἶνε δ' αὕτη ἀρετὴ ἣς ἀμοιροῦσιν οὐκ ὀλίγοι ποιηταὶ ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος, προσοχθίζων ἐνίοτε διὰ τῶν ἐπαναλήψεων, ἐφ' εἰς καὶ ἐσατυρίσθη πικρῶς. Τὸ λυρικὸν δὲ τοῦτο προσὸν μετὰ τῆς ἀρμονίας τοῦ στίχου καὶ τῆς συναισθήσεως τοῦ ῥυθμοῦ εἶνε τὰ κυριώτερα δῶρα τῶν ἐρωτικῶν τοῦ Βηλαρά ποιημάτων.

Οὕτως ὁ Βηλαράς ἔχει φύσιν Πρωτέως. Ἰατρὸς ὢν ἄριστος, βοτανικὸς πολύπειρος ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἡ βοτανικὴ ἦτο πολὺ μᾶλλον ἢ σήμερον ἀναγκαία εἰς τοὺς ἰατροὺς, μετερχομένους τότε ἅμα καὶ τὸν φαρμακοποιὸν, μελετητῆς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς παιδείας καὶ ἀγαπῶν τὸν Ἑλληνα λόγον μετὰ φιλοπατρίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ ἐπὶ τῶν φιαλῶν τῶν φαρμάκων ἐν τῷ ἰδίῳ φαρμακείῳ νὰ θέτῃ ἐπιγραφὰς ἐλληνικὰς καὶ τὰς συνταγὰς ἐλληνιστὶ νὰ γράφῃ, συμπαραζευγνύει ὡς ποιητῆς, καθ' ἃ εἶδομεν, τὴν σάτυραν καὶ τὴν λύραν, θύει εἰς τὸ Ἔρωτα ἅμα καὶ τὸν Μῶμον. Οὕτω διὰ μὲν τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ θεραπεύει τὰ σώματα, τῆς δὲ ποιητικῆς ἐμπνεύσεως ποιεῖται χρῆσιν, ὅπως φαιδρύνῃ τὰς ψυχὰς ἐν ἡμέραις πονηραῖς, καὶ διὰ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ παρὰ τῷ Βελῆ πασοῦ ἐχρησίμευσε βεβαίως πολλάκις, ὅπως γεφυρόνῃ τὸ χάσμα μεταξὺ τοῦ σατράπου τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τυραννουμένων, οἵτινες ἤξιουν αὐτὸν καὶ ὡς ἰατρὸν καὶ ὡς ποιητὴν καὶ ὡς Ἑλληνα μεγίστης τιμῆς. Οὐδ' ἠδύνατο νὰ λείψῃ ἢ τοιαύτη πρὸς αὐτὸν ἐκτίμησις τῶν συμπολιτῶν, ὅτε καὶ ἀλλογενεῖς ἐξῆγον τὴν πολυμάθειαν ἅμα καὶ τὸ ἦθος αὐτοῦ.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἠκούσθη τὸ κήρυγμα τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, καὶ εἶχον ἅμα ἤδη ἀρχίσει οἱ κίνδυνοι τοῦ Ἀλῆ. Οὐδεμία ἀμφισβόλια, ὅτι τὴν ψυχὴν τοῦ ἰατροφιλο-

σόφου ἐδόνησαν τότε οἱ πατριωτικοὶ παλμοὶ, οἱ ἐλευθερωτικοὶ ἐκεῖνοι πόθοι, οὔς εἶδομεν αὐτὸν αἰσθανθέντα νεαρὸν ἔτι ἐν Βενετία. Ἀλλ' ὡς τότε εἶτ' ἐκ τῶν περιστάσεων εἶτ' ἐκ κατασκευῆς ἐν ἐξήρθη εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν διακινδυνεύσαντος Ῥήγα, οὕτω καὶ τώρα τὰ κατ' αὐτὸν δὲν ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς αὐτὸν νὰ ριφθῆ εἰς τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνα. Σύζυγος ὢν καὶ πατὴρ τέκνων, ἀτυχήσας δὲ νὰ ἴδῃ ἀποτεφρωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων τῷ 1820 καὶ καταστραφείσαν τὴν οἰκίαν, πρὸς δ' ἐπὶ τούτοις κινδυνεύων ἔνεκα τῆς ἐν τῇ σατραπικῇ αὐλῇ θέσεως αὐτοῦ, μόλις διεσώθη, καταφυγὼν μετὰ τῶν οἰκογενῶν εἰς τὸ Τζεπέλοβον τοῦ Ζαγορίου. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε πένης τῇ 28 Δεκεμβρίου 1823.

Ὁ Βηλαρᾶς θνήσκων κατέλιπε δύο υἱοὺς πλὴν τῆς χήρας. Ἀλλὰ τίς ὑπῆρξεν ἡ σύζυγος αὐτοῦ; Ὁ βιογραφήσας τὰ κατ' αὐτὸν Π. Πετρίδης ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Κερκύρας τῷ 1828 οὐδὲν λέγει περὶ αὐτῆς, καὶ γὰρ δὲ οὐτ' ἐν Ἀθήναις, οὐτ' ἐν Ἰωαννίνοις ἠδυνήθη νὰ μάθω τι περὶ τῆς συζύγου τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλ' ὅμως ἐνδεικνύεται, ὅτι αὕτη ὑπῆρξε πιθανῶς ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Γεροπάνου ἐκεῖνου, ὅστις παντὶ τρόπῳ προσεπάθει νὰ σώσῃ αὐτὸν κατὰ τὰς ἀνακρίσεις ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ διωγμοῦ καὶ παρ' ᾧ εἶδομεν αὐτὸν προγευματίζοντα καθ' ἑκάστην ἐν Βενετία κατὰ τὰ ἔγγραφα τοῦ βενετικοῦ ἀρχείου, ἐν οἷς ῥητῶς λέγεται, καθ' ἃ εἶδομεν, ὅτι ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ εἶχε ζητηθῆ εἰς γάμον ὑπὸ τοῦ Βηλαρᾶ.

Οὕτως ἡ κόρη ἡ ἐν εὐμαρείᾳ ἀνατραφεῖσα ἐν τῇ πόλει τῶν δογῶν ἔμεινε μετὰ τῶν δύο τέκνων ἐστερημένη τῶν πάντων ὡς χήρα ἐν τινὶ γωνίᾳ τῆς Ἡπείρου, εἰ μὴ μετενάστευσεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου ὁ Πολίτης, ἐκδίδων τὰ ἔργα τοῦ Βηλαρᾶ, δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ὡς ποιητοῦ καὶ συγγραφέως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φιλανθρωπίαν «διὰ νὰ δοθῆ κάποια βοήθεια εἰς τὴν χήραν γυναῖκά του, ἡ ὁποία διὰ τὰ φρικτὰ τῆς

πατρίδος δυστυχήματα ἔμεινεν ὑστερημένη τῶν πάντων καὶ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ δοθοῦν ὅλα τὰ χρήματα ὅπου θὰ συναχθοῦν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν, ἀφ' οὗ εὐγουν τὰ ἀναγκαῖα τῆς ἐκδόσεως ἔξοδα».

Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1770 γέννησιν τοῦ Βηλαρά, θανόντος ἐν ἡλικίᾳ πενήκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν, ἐγεννήτο ἐν Καστορίᾳ τῆς Μακεδονίας ἐκ πατρὸς ἱερέως ὁ Ἀθανάσιος Χριστόπουλος, ὅστις ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου εἶχε καταφύγει ὁ πατήρ, φεύγων τὰς διώξεις τῶν Τούρκων, ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα παρὰ Νεοφύτῳ τῷ Καυσοκαλυδίτῃ. Καὶ αὐτὸς ἐσπούδασε κατόπιν τὴν ἰατρικὴν ἐν τε Παταύῳ, ὡς ὁ Βηλαράς, καὶ ἐν Βούδα τῇ ἐν τῇ ἐνώσει αὐτῆς μετὰ τῆς Πέστης ἀποτελούσῃ σήμερον τὴν Βουδαπέστην. Ἐπειδὴ δὲ διέτριψε καὶ περὶ τὴν φιλολογίαν, δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν καὶ αὐτὸν ἰατροφιλόσοφον. Ἄλλ' εἶπε καὶ τι πλεόν, ἅτε σπουδάσας καὶ τὴν νομικὴν καὶ χρηματίσας μὲν δικαστῆς, συντελέσας δ' εἰς νομοθετικὰ ἔργα, γράφας δὲ καὶ πολιτικὰς συγγραφάς. Εἶπε κατὰ ταῦτα καὶ αὐτοῦ τοῦ Βηλαρά πολυτροπώτερος.

Ὁ βίος τοῦ Χριστοπούλου ὑπῆρξε διάφορος τοῦ τοῦ Βηλαρά, καὶ μόνην ὁμοιότητα ἔχει, ὅτι ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς αὐλικὸς, οὐχὶ δ' ὅμως ὡς ἰατρός, ἀλλ' ὡς οἰκοδιδάσκαλος, ἐγκαταλιπὼν τὴν ἰατρικὴν, παρὰ τῷ ἡγεμόνι τῆς Βλαχίας Ἀλεξάνδρῳ Μουρούζῃ, ὅστις καὶ καμινάρην, ἤτοι δικαστὴν, διώρισεν αὐτὸν ἐν τινι τῶν πρώτων δικαστηρίων τοῦ Ἰαίου. Τοῦτον δὲ, πεσόντα εἰς δυσμένειαν, ἠκολούθησεν ἀποχωρήσαντα εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῶν σουλτάνων διέτριψεν ἔτη τινά, μεθ' ἃ μετέβη εἰς Μολδαβίαν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Καρατζᾶ ὡς πρόεδρος τῆς λογοθεσίας τῶν ξένων ὑποθέσεων, ὡς ἐκλήθη τὸ ἀρτισύστατον δικαστήριον τῶν διαφορῶν τῶν ἀναφυσόμενων μεταξύ τῶν ἀποχθόνων καὶ τῶν ὑπηκόων τῶν ξένων δυνάμεων· προήχθη δὲ καὶ εἰς μέγαν λογοθέτην, ἀναδειχθεὶς σύμβουλος

τοῦ Καρατζᾶ καὶ συντελέσας εἶπερ τις καὶ ἄλλος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ σύνταξιν τῆς νέας μολδαβικῆς νομοθεσίας.

Αἱ ἀπαρχαὶ τῆς συγγραφικῆς ἐργασίας τοῦ Χριστοπούλου συνδέονται πρὸς τὰς γλωσσικὰς αὐτοῦ μελέτας. Πρῶτον ἔργον αὐτοῦ, δημοσιευθὲν τῷ 1805 ἐν Βιέννῃ, ὑπῆρξεν ἡ «Γραμματικὴ τῆς αἰολοδωρικῆς ἤτοι τῆς ὀμιλουμένης τορινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης». Ἐν τούτῳ ἠγωνίσθη νὰ παραστήσῃ τὴν νεοελληνικὴν προερχομένην ἐκ διαλέκτου αἰολικῆς ἀναμεμιγμένης μετὰ δωρικῶν στοιχείων, καὶ διὰ τοῦτο ἐβάπτισεν αὐτὴν αἰολοδωρικὴν. Περιττὸν νὰ εἶπω, ὅτι ἡ θεωρία αὐτοῦ ἀντιστρατεύεται σήμερον πρὸς τὰς προόδους τῆς γλωσσολογίας, καὶ προκαλεῖ τὴν θυμηδίαν τοῦλάχιστον, εἰ μὴ τὸν γέλωτα. Τὸ οὐσιῶδες εἶνε, ὅτι ἐτράπη ἐπὶ τὴν μελέτην τῆς δημώδους γλώσσης, ἐν ἣ διεγίνωσκε ζωτικότητα καὶ χάριν καὶ ἐν ἣ ἔμελλε νὰ γράψῃ κατόπιν τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Εὐρέθη δ' οὕτως ἐν τῇ γλωσσικῇ πάλῃ τοῦ ἀρχομένου δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἀντιμέτωπος τῶν γνώμων τοῦ Κοραῆ καὶ μάλιστα τοῦ Νεοφύτου Δούκα. Ἄλλ' ὁ ἐκδότης τῆς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1814 τυπωθείσης δευτέρας ἐκδόσεως τῶν Δυρικῶν τοῦ Χριστοπούλου Α. Ζ. Κ. ὡς ἐξῆς ἐξεφράζετο προλογίζων πρὸς τοὺς ἀναγνώστας ἐν τῇ ἐκδόσει ἐκείνῃ· «Περὶ φανοὶ διὰ μίαν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἐφανταζόμασθαι πολυμαθεῖς, ὅταν τὴν ἐσπουδάσαμεν σ' ὄλην μας τὴν ζωὴν, διὰ νὰ μὴν ἠξεύρωμεν περισσότερον ἀπὸ κακὰ γραμματικὰ, καὶ ἀμελούσαμεν τὴν γλῶσσαν τοῦ καιροῦ μας, διὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ἐπαινούμεσθε· διότι εἶναι δεκτικὴ καὶ χάρις καὶ γλυκάδας εἰς τὸ λογογραφικόν, καὶ ἀρμονίας καὶ πλούτου εἰς τὸ ποιητικόν. Ἡ ἀμαθία, ὅπου μᾶς ἐθάμπωνε τὸν νοῦν, μᾶς ἐμπόδιζε νὰ ξανοίξωμεν, πῶς τὸ μονοπάτι, ὅπου ἔχομεν πιάσει, δὲν ἦτον ὁ δρόμος, ὅπου φέρνῃ εἰς τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν»¹. Καὶ τῆς

¹ Τῆς ἐκδόσεως ταύτης τοῦ 1814 ἐν Κερκύρᾳ οὕτε ὁ Σάθας (Νεοελληνικὴ Φιλολογία σ. 717), οὕτε ὁ *Kudolf Nicolai* (*Geschichte der neugriechischen Litteratur*. Ἐν Λειψία. 1876 σ. 165), οὕτε τὸ Ἑγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν Μπαρτ-

συντάξεως δὲ Ἑλληνικοῦ λέξικοῦ ἐπελάβετο, ἥτις μόνον μέχρι τινὸς προεχώρησε, καὶ περὶ τὸ ζήτημα τῆς καθ' ἡμᾶς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης φαίνεται ἀσχοληθεὶς, καὶ τοῦ Ἀ τῆς Ἰλιάδος δημῶδη μετάφρασιν ἐπεχείρησεν ἐν στίχοις ἀνομοιοτελεύτοις ὡς καὶ ἀποσπασμάτων τοῦ Ἡροδότου καὶ ᾠδῶν τῆς Σαπφοῦς, καὶ Πολιτικά παράλληλα, ἐκδοθέντα ἐν Παρισίοις τῷ 1833, καὶ ἀρχαιολογικὰς διατριβὰς, δημοσιευθείσας μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τῷ 1853 ἐν Ἀθήναις, συνέγραψε καὶ ἄλλας πραγματείας, ἐτόνισε δὲ καὶ τινὰ ἐαυτοῦ ἄσματα ὡς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τὸν Χριστόπουλον οὔτε ὡς πολιτικὸν συγγραφέα, οὔτε ὡς ἀρχαιολόγον, οὔτε ὡς μεταφραστὴν ἀρχαίων κειμένων, οὔτε ὡς μουσικόν· θὰ περιορισθῶμεν δὲ μόνον εἰς τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ ἔργα.

Ὡς ποιητῆς ἐνεφανίσθη ὁ Χριστόπουλος εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον τὸ πρῶτον ἐννέα ὄλα ἔτη πρὸ τοῦ Βηλαρά, καὶ εἰ κατ' ἀνάλογον πρὸς ἐκεῖνον τρόπον. Ὡς δὴλα δὴ ὁ Βηλαράς τὰ πρῶτα αὐτοῦ ποιήματα συνεξέδωκε τῷ 1814 μετὰ τῆς «Ρομηκῆς γλώσσης», οὕτως ὁ Μακεδῶν ποιητῆς ἐδημοσίευσεν τὸ δράμα «Ἀχιλλεὺς» ἐν Βιέννῃ τῷ 1805 μετὰ τῆς Γραμματικῆς. Καὶ ἡ μὲν νεάζουσα ἑλληνικὴ σκηνὴ ἐδράξατο τοῦ δράματος ἐκείνου διὰ τὸ νεοφανὲς τοῦ ποιητικοῦ τούτου εἴδους, ἀργήσαντος παρὰ τοῖς νέοις Ἕλλησι μακρότατον χρόνον μετὰ τὴν Ἐρωφίλην τοῦ Χορτάτζη, μόλις δ' ἐπ' ἐσχάτων τότε καὶ πάλιν ἀναβιώσαντος διὰ τῶν μεταφράσεων τῶν δραμάτων τοῦ Μεταστασίου, τῶν κωμωδιῶν τοῦ Γολδόνη καὶ δύο δραμάτων

Χιρότ Τόμ. 6 σ. 898 ποιεῖται μνείαν. Μνημονεύει δ' αὐτῆς ὁ ἐμὸς πατήρ **Παῦλος Λάμπρος** ἐν τῇ «Ἱστορικῇ πραγματείᾳ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς τυπογραφίας ἐν Ἑλλάδι μέχρι τοῦ 1821» ἐν τῇ Χρυσόλλιδι Τόμ. 1', 1866, σ. 624, ὅθεν παρελήφθη ὁ τίτλος καὶ ἐν τῇ τοῦ *Leipzig-Perrot* Bibliographie Ioniennne. Ἐν Παρισίοις. 1910 Τόμ. Α' σ. 240 ἀρ. 863. Περὶ τε τῆ ἐμῆ πατρὶ καὶ παρὰ *Leipzig-Perrot* γραπτέον *Χρηστοπούλου ἀντὶ Χρηστοπούλου καὶ σελ. 70* ἀντὶ 100, ὡς βλέπω ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἐμῇ βιβλιοθήκῃ σπανιώτατου ἀντιτύπου τῆς ἐκδόσεως ταύτης.

τοῦ Κοτζεβοῦ, καὶ διὰ τὸν πατριωτικὸν χαρακτῆρα τῆς ὑποθέσεως πολὺ μᾶλλον ἢ διὰ τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ ἀξίαν. Καὶ παρεστάθη μὲν ὁ Ἀχιλλεὺς πλεόν ἢ ἅπαξ ὑπὸ ἐρασιτεχνῶν, ἀλλὰ ταχέως ἐλησιμονήθη, παρευδοκιμηθεὶς ὑπὸ τῶν λυρικῶν ποιήσεων τοῦ Χριστοπούλου.

Πράγματι ὁ Χριστόπουλος διὰ τῶν λυρικῶν αὐτοῦ ποιημάτων ἐγνώσθη, καὶ χάριν αὐτῶν ἠγαπήθη καὶ ἐπωνομάσθη ὑπὸ Ἑλλήνων τε καὶ ξένων νέος Ἑλληγὴν Ἀνακρέων, καθ' ἃ τὸν Βηλαρᾶν τινὲς μὲν ὡς σατυρικὸν εἶχον παρομοιάσει πρὸς τὸν ἀρχαῖον λαμβογράφον Ἀρχίλοχον, ὁ δὲ Αὐγουστος Boltz εἶχε παραβάλλει διὰ τὰ λυρικὰ αὐτοῦ ποιήματα πρὸς τὸν Πέρσην ποιητὴν Mirza Schaffy.

Ἄλλ' ἐξετάσωμεν πρῶτον τί ἦτο ὁ Ἀνακρέων, διὰ νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον ἐδόθη ἔρθως εἰς τὸ τέκνον τῆς μακεδονικῆς Καστορίας τὸ ἐπώνυμον τοῦτο. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνακρέοντος, τοῦ χαριτωμένου ἐκείνου ποιητοῦ τῆς ἰωνικῆς Τέω, τοῦ ζήσαντος τὸν ἕκτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, σώζονται διάφορα ποιήματα ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ἔρωτα καὶ τὸν Βάκχον. Ἄλλ' εἶνε λίαν ἀμφίβολος ἡ γνησιότης τῶν ποιημάτων τούτων, ἢ μᾶλλον εἶνε ἀποδεδειγμένον, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων Ἀνακρεοντεῶν δὲν εἶνε πράγματι ἔργα τοῦ Ἴωνος ποιητοῦ. Ἡ νεωτέρα φιλολογικὴ κριτικὴ ἀπέδειξε περιτράνως, ὅτι τὰ Ἀνακρεόντεια ταῦτα εἶνε κατασκευάσματα μεταγενεστέρων χρόνων ἐν ταῖς ἡμέραις μάλιστα τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας. Παντοῖοι Βυζαντινοὶ στιχοπλόκοι, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ καλόγηροί, διότι δὲν ἀποκλείεται ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ὡραῖον ἥμισυ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ πρὸς τὸν γλυκὺν ὄπὸν τῆς σταφυλῆς παρὰ τοῖς φεροῦσι τὸ ῥάσον, ἐμιμήθησαν τὰ μέτρα ἢ ἠκολούθησαν τὰ ἴχνη τοῦ Ἰωνίου ποιητοῦ. Ἦδη κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἡ Ἀνθολογία ἢ ἀποδιδρομένη εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Κεφαλαῖν περιέχει πολλὰ Ἀνακρεόντεια. Ὡς δὲ τοιαῦτα ἤδη πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Βυζαντίου εἶχον γράψει Λατίνοι ποιηταί, ὁ Κάτουλλος καὶ ὁ Ο-

ράτιος, οὕτω δὲν ἔπαυσαν στιχοπλοκοῦντες ὡς μιμηταὶ τοῦ Ἀνακρέοντος οὐ μόνον μεταγενέστεροι Βυζαντινοί, ἀλλὰ καὶ Ἑσπέριοι ποιηταί, παρὰ μὲν τοῖς Γάλλοις ὁ Κλήμης Marot, ὁ Ronsard, ὁ Du Bellay, ὁ Remy Belleau, ὁ Bertin, ὁ Parny, παρὰ δὲ τοῖς Ἰταλοῖς ὁ Γουαρίνης καὶ παρὰ τοῖς Ἰσπανοῖς πολλοὶ ἀπὸ τοῦ Castillejo μέχρι τοῦ Νικολάου Φερδινάνδου de Moratin¹.

Ἄλλ' ὅποια εἶνε τὰ μιμήματα, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ σωζόμενα ὀλίγα γνήσια ἀποσπάσματα τοῦ Ἴωνος λυρικοῦ; Ὁ Ἔρως ἐκεῖνου εἶνε βαρὺς δυνάστης. Ὁ ποιητὴς παριστάνει τὸν θεὸν πλήξαντα ἑαυτὸν δίκην χαλκέως διὰ μεγάλου πελέκεως καὶ λούσαντα ἐν χειμερία χαράδρῃ². Οἴνου δ' ἐξέπιον κάδον, μᾶς λέγει ἐν ἄλλῳ ἀποσπάσματι³. Τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος οἶνος τὸν ζαλίζει, τὸν μεθύσκει, τὸν ἄγει εἰς τὸ ναποβάλη μέρος αὐτῆς τῆς περιβολῆς του. Τοιοῦτον παριστάνει αὐτὸν ἀρχαῖον ἄγαλμα, ἐστήμενον ποτὲ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποῦ πιθανῶς ἀπείκασμα εἶνε ἄγαλμα σωζόμενον σήμερον ἐν τῇ Villa Borghese τῆς Ῥώμης. Βλέπομεν ἐκεῖ τὸν ποιητὴν εὐσαρκον, καλοκαθήμενον ἐπὶ ἐδράνου καὶ κρούοντα τὴν λύραν μ' ἔκφρασιν πάθους ἐν τῷ προσώπῳ ὀλίγον ἀπέχουσιν κρασοκατανύξεως καὶ μ' ἐσταυρωμένους τοὺς πόδας, ὧν ὁ ἕτερος στερεῖται σανδαλίου, ἀποβληθέντος ἐν τῇ ἀπολαύσει τοῦ οἴνου. Ἄλλ' οἱ μιμηταὶ τοῦ Ἀνακρέοντος δὲν ἔχουσι τὸν ἔρωτα ὁμοίως βαρὺν, οὐδ' ἢ πρὸς αὐτῶν ἔχει φθάσει εἰς μέθην. Τὰ πλήγματα τοῦ πτερωτοῦ θεοῦ εἶνε δι' αὐτοὺς ἀνώτερα μὲν πάντως κεντήματος μελίσης, ἀλλ' ὅχι καὶ ὅμοια πρὸς κτυπήματα τοῦ πελέκεως χαλκέως, καὶ ἢ ἐκ τοῦ οἴνου ζάλη αὐτῶν

¹ Antonio Rubió y Lluch Estudio critico-bibliografico sobre Anacreonte y la Colleccion Anacreontica y su influencia en la literatura antigua y moderna. Ἐν Βερκελῶν. 1879 σ. 136 κ. ε.

² Bergk Poetae lyrici graeci. Ἔκδ. γ'. Ἐν Λειψίῳ. 1867. Τόμ. Γ', σ. 1023 ἀπόσπ. 48.

³ Αὐτόθι. σ. 1017 ἀπόσπ. 17.

εἶνε μόλις αἰσθητή. Παίξουσι μὲ τὸν Ἔρωτα, διότι ὁ Ἔρως αὐτῶν εἶνε ἀπλῶς φιλοπαίγμων, ὡς τὰ πῆλινα ταναγραῖα εἰδώλια Ἐρωτιδέων. Εἶνε πολὺ μᾶλλον νικηταὶ οἱ ποιηταὶ ἢ ὁ τοξοφόρος υἱὸς τῆς Ἀφροδίτης, καὶ ἐνθυμίζουσιν ἡμᾶς τὴν τοιχογραφίαν ἐκείνην τῆς Πομπηίας, ἐν ἣ βλέπομεν γηραιὸν πωλητὴν ἔχοντα ἐγκλεισμένους ἐντὸς κλωβοῦ ἀκάκους Ἐρωτιδεῖς, τοιχογραφίαν ἐξ ἧς ἐνεπνεύσθη ὁ Γκαίτε γράψας τὸ ποίημα αὐτοῦ *Wer kauft Liebesgötter?*

Κατέβημιν λοιπὸν ἤδη ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ἐρωτικῆς καὶ βλακτικῆς περιπαθείας τοῦ Ἀνακρέοντος ἰκανὰς βαθμίδας ἐν τοῖς Ἀνακρεοντείοις τῶν μεσαιωνικῶν καὶ νεωτέρων χρόνων καὶ εὕρισκόμεθα μεσόσκαλα, ὡς λέγει ὁ λαός. Ἀλλὰ παρὰ τῷ νέῳ Ἀνακρέοντι, τῷ Χριστοπούλῳ, καταβαίνομεν ἔτι κατωτέρω τὴν κλίμακα. Μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι εἶνε μιμητῆς τῶν μιμητῶν. Μὴ λησμονήσωμεν τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ, ὅτι ἔζησεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Μουρούζη, ὅτι ἔπειτα συνδιέτριψεν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου καὶ συνέταξε τὰ πλεῖστα τῶν λυρικῶν αὐτοῦ ποιημάτων. Ἐζησεν, εἶπον, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Φαναριώτου ἡγεμόνος. Ἀλλ' οἱ παρίστριοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες ἡγεμόνες, οἱ τόσῃν προαγωγῇν εἰς λόγον νομοθεσίας, παιδείας, εὐμαρείας, πολιτισμοῦ δωρήσαντες εἰς τὰς ἡγεμονίας, προαγωγῇν, ἣν δὲν ἀναγνωρίζουσι πάντοτ' εὐγνωμόνως οἱ φίλοι Ῥωμᾶνοι τῆς σήμερον, ἦσαν μὲν ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτῶν πρὸς πᾶν ὅτι ἑλληνικὸν θερμὸν προστάται τῶν γραμμάτων, ἀλλ' ἦσαν ἔπωςδὴποτε ἡγεμόνες, ὧν ἡ αὐλή, ἀκριβῶς διότι ἦτο μικρὰ καὶ ἐπικυριαρχουμένης ἡγεμονίας αὐλή, εἶχε καὶ περισσότερα ἐλαττώματα. Αἱ δόμναι ἐπρώτευσον πολλάκις ἐν τοῖς ἡγεμονικοῖς ἐκείνοις οἴκοις, οὐ σπανίως οὔσαι πεπαιδευμέναι, ἐνλίστε καὶ αὐταὶ γράφουσαι, ἀλλ' ἡγάπων τὴν περιποίησιν καὶ δὲν ἀπέστεργον τὴν κολακείαν. Ἐγεννήθη οὕτως ἀτμόσφαιρά τις ἐθιμοταξίας, ἐφ' ἣ διεκρίνοντο οἱ Φαναριῶται, ἐπίπλαστόν τι περιβέλλον, προσήλωσις τις εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς μᾶλλον τύ-

πους, επίφασίς τις άψόγου στάσεως, έπίδειξις χαριεντισμών και δαψιλών αισθημάτων, άτινα δέν ήτο άνάγκη νά είνε και πραγματικά, φλοιός ένλοτε ώραιός μή έγκλείων έντεριώνην. Έν τή άτμοσφαίρα εκείνη ζώντα φανταζόμεθα τόν Χριστόπουλον άσπαζόμενον εύλαθώς τήν χείρα τών δεσποινών, χαρίεντα, διαχυτικόν, ήδυλόγον, εύεπίφορον εις φιλοφροσύνην πρός τās δόμνας, πρόθυμον γά θέτη εις τήν διάθεσιν τής αύλής και τών περι αύτήν τήν Μουσάν. Ούτω και έν τοίς ποιήμασιν αύτου ό Χριστόπουλος, ψάλλον τόν Έρωτα και τόν Βάκχον, περιορίζεται τρόπον τινά εις άψογον στάσιν, έπίδεικνύει ήν πρός τās δόμνας και τούς αύλικούς φιλοφροσύνην και ήδυλογίαν. Άλλά δέν διαπνέεται ύπό βαθέος αισθήματος πρός τόν υϊόν τής Κύπριδος και τόν θεόν του οίνου. Ό τι ψάλλει είνε άπλοός χαριεντισμός. Δέν θά ήρμοζεν εις τόν δικαστήν, τόν Ιατρόν, τόν οίκοδιδάσκαλον νά έμφανισθή με άληθώς αίμάσσουσαν καρδίαν και μονοσάνδαλος ώς ό Ανακρέων τής Villa Borghese. Άπ' έναντίας αί σωζόμεναι εικόνες αύτου δεικνύουσιν αύτόν άμεμπτον τήν περιβολήν με τόν λαιμοδέτην έν τάξει.

Έπίδειξις λοιπόν αισθήματος, έρωτοτροπία μάλλον ή έρωσ και προςποίησης άγάπης πρός τόν οίνον είνε τά χαρακτηρίζοντα τόν Χριστόπουλον. Τοιαύτη είνε ή αίσθησις, ήν έμποιεϊ εις τόν μελετητήν ή ποιήσις αύτου, ήτις θέλει νά είνε ανακρεόντειος, παραλληλιζομένη πρός τήν εξέλιξιν τής ποιήσεως του Ανακρέοντος και τών Ανακρεοντείων. Και δέν δύναμαι νά συμφωνήσω πρός τούς υπεράγαν θαυμάσαντας τόν Χριστόπουλον ώς ποιητήν, έν εις και ό Δημήτριος Βερναρδάκης, όστις έν τή προλόγω τής Μαρίας Δοξαπατρή τάσσει τά λυρικά του Χριστοπούλου μετά τινων τών έργων του Άλεξάνδρου Ραγκαβή και τών άξελφών Σούτσων ώς και τόν Στράτιν Καλοπίχειρον του Στεφάνου Κουμανούδη εις τά μέχρι τών χρόνων καθ' εύς έγραφε σχετικώς άριστα τών προϊόντων του έλληνικού Παρνασσου. Άλλά και ό Έμμανουήλ Ροδής έθεώρει τόν Χριστόπου-

λον μετὰ τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βηλαρᾶ ἀνωτέρους τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου καὶ τοῦ Ζαλοκώστα.

Ἀλλὰ παρ' ὅσα ἐξέθηκ' ἀνωτέρω τὰ ποιήματα τοῦ Χριστοπούλου ἤρεσαν διὰ τὴν χάριν αὐτῶν, ἣν οὐδεὶς δύναται νάρνηθῆ, τὴν ἐπιτυχῆ χρῆσιν τῆς δημώδους γλώσσης, τὴν ἄρμονίαν τοῦ ρυθμοῦ, τὸ εὐτράπελον τοῦ ποιητοῦ, προσποιουμένου τὸν ἐρωτευμένον καὶ τὸν βεβακχευμένον. Τὸ ἔθνος, ἐν ὅσῳ μάλιστα ἐταλαιπώρει αὐτὸ ἢ δουλεία, προσέβλεπε μετ' ἀνακουφίσεως τὸν αἰμύλον Μακεδόνα χαριεντιζόμενον μετὰ τοῦ Ἔρωτος καὶ τοῦ Βάκχου καὶ δεχόμενον κατὰ τοὺς στίχους του καὶ λαμβάνοντα τόσους ἀσπασμούς, ὅσους θὰ ὑπεθέτομεν, ὅτι δὲν ἔδωκε καὶ δὲν ἔλαβε κανεὶς ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ πέραν δὲ τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος τὰ λυρικά αὐτοῦ ἔτυχον ἐν τῇ ξένη καὶ θαυμαστῶν καὶ μεταφραστῶν.

Ἴδού τινα τῶν καλλιτέρων αὐτοῦ τούτων ποιημάτων.

Ψάλτης

Τὴν ἀνοιξὶ μὲν ἡμέρα
ἐκεῖ, ποῦ τραγουδοῦσα
φυλάξ' ἐπὶ τὸν αἰθέρα
κατέβηκεν ἡ Μοῦσα
ἢ ψάλτρα Ἐρατώ.
Καὶ λέγει· «Ἢ Ἀφροδίτη
ἐποῦ τὸν κόσμ' ἐρίζει
πιστὸν τῆς σὲ κηρύττει
καὶ ψάλτην σὲ ψηφίζει
ἔστην γῆν ἐποῦ πατῶ.
Καὶ θέλει ὅσο ζήσης
νὰ ζῆς ἔσθ' ὄρισμό τῆς
κ' εἰς τὸ εἶδος νὰρχίσης
αὐτὴν καὶ τὸ μωρό τῆς.
γλυκὰ νὰ τραγουδῆς.
Καὶ δι' αὐτὴ τὴ χάρι
σὲ τάξει, λέγει ἄλλη,
νὰ ἔρθῃ ἔσθ' ἔσθ' Ἄρι
μὲ ὄλα τῆς τὰ κάλλη
γυμνὴ νὰ τὴν ἰδῆς».

Ἔτσι εἶπε, καὶ κινῶντας
μ' ἀγκάλιασε τὸ σῶμα,
καὶ πρόσχηρα γελοῦντας
μ' ἐφίλησε ἔσθ' ἰστόμα
καὶ πέταξε ὑψηλά.
Κ' εὐθὺς καθὼς ἐγεύθη
τὸ στόμα μ' τὸ φίλι τῆς,
ἀμέσως ἐμαγεύθη
ἀπὸ τῆ μουσικῆ τῆς
ἔσθ' ἰστομα λωλά.
Καὶ ὅταν τὴν ἀρχίσῃ
τὰ χεῖλη του νὰνοῖξῃ
καὶ τύχη νὰ λαλήσῃ
ἢ ἑλαφρὰ νὰγγίξῃ
τῆ γλῶσσῃ μοναχῆ.
Εὐθὺς τὸ μαγευμένον
χωρὶς ποτε νὰ σφάλῃ
ὡς ἂν ὀρμηγευμένον
τὴν Ἀφροδίτη ψάλλει,
τὸν Ἔρωτ' ἀντηχεῖ.

Ἄγκιδοφόρος.

Εἰς ἕνα λειβαδάκι
 προχθῆς ἕνα παιδάκι
 ἔπερ' ἴφαινο πολλά
 μ' ἐφώνηξε κοινά του
 νά κρίνω τ' ἔρματά σου,
 ἄν τάχα εἶν' καλὰ.
 Λοιπὸν μίαν ἀγκιδίτσα
 μὲ δείχνει ἔσαν κερφίτσα,
 καὶ λέγει σοδορά'
 «Εἶδες κοντάρι ἄλλο
 ὡσάν αὐτὸ μεγάλο
 ἔστη γῆ καμμιά φορά;»
 Τὸν λέγω «Εἶσ' ἀκόμη
 παιδάκι δίχως γνώμη,
 δὲν ἔξέρεις τί λαλεῖς,
 καὶ ἔσαν λωλό καυχῆσαι,
 χωρὶς νά συλλογῆσαι
 τὸ πῶς περκαλαλεῖς».
 — «Ἐγὼ λωλό»; φωνάζει,
 καὶ τὴν ἀγκιδ' ἀρπάζει
 κ' εἰς μιά μαντιοῦ ῥοπή
 ἔς τὸ στῆθος μου τὴ γκίτσει
 καὶ μὲ κατὰ φλογίτσει
 παντοῦ ἔσαν ἀστραπή.

Καὶ λέγ' «Ἴδὲ καὶ παῖτου
 καὶ πλέον συλλογίσου
 καὶ κύτταξέ καλὰ
 νά μὴν ἀθλαδιάζῃς
 καὶ νά περκαπειράξῃς
 τὸν Ἔρωτα πολλά».
 — «ὦ Ἔρωτα, φωνάζω,
 τὸ ἔρμα σου τρομάξω,
 τὸν λόγον μ' ἀθετῶ,
 τὴν δύναμίν σου φρίττω,
 ἔστὸν κόσμον τὴν κηρύττω,
 καὶ ἔλκος ζήτῶ».
 Ἐκεῖ ποῦ τὸν λαλοῦσα
 καὶ τὸν περκαλοῦσα
 γιὰ νά μὲ σπλαγγισθῆ,
 ἐπέταξ' ἀπ' ὀμπρός μου
 ὁ τύραννος τοῦ κόσμου
 χωρὶς νά συγχυθῆ.
 Κ' ἐγὼ ἀπελπισμένος
 ἀπόμειν' ὁ κηρμένος
 μὲ τέτοιαν πληγήν
 χωρὶς προῶς νά φταίγω,
 ὀλάκαρος νά καίγω
 ἀτέλειωτα ἔστην γῆν.

Χάρες.

Μίαν ὠραίαν ἀγαποῦσα
 καὶ τὸ νεῦμά της ζήτοῦσα
 νά μ' ἀφήσῃ νά τολμήσω
 μιά φορά νά τὴν φιλήσω.
 Χαμογέλασαν ἐκαίνη,
 καὶ τὴν ἄδειαν μὲ δίνει.
 Καὶ φιλῶντάς τὴν ἔστὸ στόμα
 Μιά φορά, τῆς λέγ', ἀκόμα».
 Κατὰ πείθεται καὶ κλίνει
 καὶ τὴ δούτερη μ' ἀφίνει,
 καὶ ἔστὸ φίλημά μ' ἀπάνω
 ἄλλη τρίτη τὴν προδάνω.

«Νά, μὲ λέγει, καὶ τὴν τρίτη'
 ὅμως μὰ τὴν Ἀφροδίτη
 εἶν' ἀθλαδαίκα τὸ θάρρος
 τὸ πολὺ, καὶ μὴ πρὸς βάρος».
 — «Φῶς μου, λέγω μὴ τὰ βάρη,
 καὶ τὴν τέταρτὴ σου χάρι
 δόσε μὲ τὴν, καὶ σὲ τάζω
 πλέον δὲν ἀθλαδιάζω».
 Τότ' ἡ πονηρὴ γελοῦντας
 καὶ τὰ χεῖλή μου τσιμπῶντας
 «Τρεῖς, μὲ λέγ', ἡ χάρες εἶνε
 καὶ ὡς αὐτοῦ, χρυσὴ μου, μείνε».

Πόθος.

Ἄς γένουμιον καθρέφτης, νά βλέπῃσαι σ' ἐμένα,
 κ' ἐγὼ νά βλέπω πάντα τὸ κάλλος σου κ' ἐσάν.

Ἄε γένουμουν χτενάκι, σιγά σιγά νὰρχίζω
 νὰ σγίζω τὰ μαλλιά σου, νὰ τὰ συχνοχτενίζω.
 Ἄε ἔμουν ἀεράκι, καὶ ἔλος νὰ κινήσω
 ἔτ' ἐστὶ στήθη σου νὰ πέσω, γλυκὰ νὰ τ' ἀερίσω.
 Ἄε ἔμουν πέλος ὑπὸς, νὰ ἔρχωμαι τὸ βράδυ,
 νὰ βένω τὰ γλυκὰ σου ἄμπάκις ἔτ' ἔσκατάδι.

Ἡέλγαις.

Πλοῦτον δὲν θέλω,
 δόξαν δὲν θέλω,
 οὔτ' ἐξουσίαν
 ποτὲ καμμίαν.
 Δὲν θέλω γυνῶσιν
 οὔτε καὶ τούσιν
 ὅσ' εἶν' τοῦ ψύλλου
 καὶ ὅσ' εἶν' τοῦ ξύλου.
 Τούτοις ἢ κρύαις
 ἢ φαντασίαις
 ὅσο εὐφραίνουσι
 τόσο πικραίνουσι.

Θέλω εἰρήνην
 ψυχῆς γαλήνην
 χορούς Ἑρώτων,
 τρέλαις καὶ κρότον.
 Θέλω τραγούδια,
 κήπους, λουλούδια
 καὶ χωρατάδες
 ἔταίς πρασινάδες.
 Τοῦτα λατρεύω,
 τοῦτα ζηλεύω
 καὶ εἰς τοῦτ' ἀπάνω
 θέλ' ν' ἀποθάνω.

Ὅπόσον δίκαιον εἶχον ἰσχυρίζομενος, ὅτι ἡ ποίησις τοῦ Χριστοπούλου δὲν ἀπορρέει ἐξ ἀληθοῦς αἰσθήματος, ἀλλ' ἐκ συμβατικῆς οὕτως εἰπεῖν ἀναγνωρίσεως τοῦ ἔρωτος, τοῦ οἴνου, τῆς ἐκ τῶν ἀσπασμῶν ἡδονῆς καὶ τῆς ἐπιδόσεως εἰς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν χαρὰν ἀποδεικνύει ἢ ἀντίθεσις τοῦ ἐν τῷ τελευταίῳ ποιήματι ψευδεπικουρείου προγράμματος τοῦ Χριστοπούλου πρὸς τὸ πραγματικὸν πρόγραμμα τοῦ βίου αὐτοῦ. Εἶδομεν αὐτὸν σοβαρῶς, ἔστω καὶ ἀνεπιτυχῶς, διατρέποντα περὶ τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν φιλολογίαν, ἐπιλαμβανόμενον τῆς συντάξεως νομοθετημάτων, ἀνερχόμενον εἰς ὑψηλὸν δικαστικὸν ἀξίωμα ἤδη πρὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἔδραξαν τὰ δπλα ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς τυραννουμένης πατρίδος. Καὶ δὲν μετέσχε μὲν τῆς πατριωτικῆς ταύτης δράσεως ὁ λόγιος Μακεδὼν, ὅστις μάλιστα καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἰδρυτῶν τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας ἐτόξευσεν ἀνευλαβεῖς ἐκφράσεις, καίπερ ἐργασθεῖς ὑπὲρ αὐτῆς ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις. Ἄλλ' ἐκρίθη ὅμως ἄξιος νὰ

συμπεριληφθῆ εἰς τοὺς πολιτικοὺς συμβούλους τοῦ Δημητρίου Ἰψηλάντου ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ διαμονὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγωνιζομένῃ Ἑλλάδι, ἐξ ἧς ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῇ 29 Ἰανουαρίου 1847.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ Ῥήγας, ὁ Βηλαράς, ὁ Χριστόπουλος. Ὁ Ῥήγας συνεδόνησε τὸ ἔθνος δουλεῦον, ἰδίως διὰ τοῦ Θουρλοῦ αὐτοῦ. Ὁ Βηλαράς καὶ ὁ Χριστόπουλος ἐφαίδρουναν τὰς πικρὰς αὐτοῦ ἡμέρας καὶ τὰς μακρὰς νύκτας χωρὶς μὲν νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς ἀνυψώσεως καὶ παραθαρρύνσεως τῶν δεδουλωμένων, ἀλλὰ ῥίπτοντες τοῦλάχιστον μίαν ἀκτίνα ἐλπίδος, μίαν ῥιπήν χαρᾶς, ἕως ἔλθῃ ἡ πραγματικὴ χαρὰ τῆς ἀπολυτρώσεως. Ἀλλ' οὔτε τοῦ Βηλαρά οὔτε τοῦ Χριστοπούλου τὰ ποιήματα ἠδύναντο νὰ φρονηματίσωσι τὴν φυλὴν, παρασκευαζομένην πρὸς τὸν μέγαν ἀγῶνα. Ἐχρειάζοντο ἄλλα ἄνθη ποιητικὰ, οἷον εἰ βλαστάνοντα ἐπὶ τῶν χειλέων ἠφαιστείου, οἷον εἰ ἀναπηδήσαντα ἀπὸ τῶν μυχαιτάτων ψυχῆς πυρπολουμένης ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος. Τὰ ἄνθη ἐκεῖνα ἀνέφυσεν ἡ ἀνθοβριθὴς Ζάκυνθος. Ἀνδρέας Κάλβος, Διονύσιος Σολωμὸς εἶνε οἱ δύο μεγάλοι ποιηταὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Διάφοροι ἀλλήλων τὴν ἔμπνευσιν, τὴν γλῶσσαν, τὴν στιχουργίαν εἶνε οὐχ ἤττον οἱ δύο Ἡρακλεῖς τοῦ βασιλείου στέμματος τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Πλησιάζει νὰ παρέλθῃ αἰὼν ὄλος ἀπὸ τῶν ἡμερῶν, καθ' ὃς ἀντήχησεν ἡ φωνή των, καθ' ἣν ἐδωροφόρησαν εἰς τὸ ἔθνος μεταξὺ μαχόμενον τὰς ἔμπνευσμένας ῥῆδὰς των, καὶ ὁ ἑλληνισμὸς, πανηγυρίζων μετ' οὐ πολλὰ ἔτη τὴν ἑκατοστὴν ἀμφιετηρίδα τῆς παλιγγενεσίας, θάναγράφῃ δικαίως καὶ αὐτῶν τὰ ὄνόματα μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες διὰ τοῦ ὄπλου ἐδημιούργησαν πατρίδα ἐλευθέραν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε δίκαιον νὰ λησμονήσῃ ὁ Ἑλλήν πανηγυριστὴς τῆς ἀμφιετηρίδος ἐκείνης τοὺς ἀτέχνους, ἔστω, ἀλλὰ μεστοὺς πατριωτικοῦ μένους θουρίους τοῦ Θεσσαλοῦ πρω-

τομάρτυρος, οὐδὲ τοὺς χαριτωμένους στίχους, δι' ὧν οἱ δύο ἐξ Ἑπείρου καὶ Μακεδονίας ἱατροφιλόσοφοι ἠγωνίσθησαν νάναβιβάσωσι τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς καὶ τὸ μείδισμα τῆς χαρᾶς ἐπὶ τὰ ὠχρὰ χεῖλη τῶν ὑπὸ τῆς δουλείας στενόντων. Καὶ ἄς ἀναγραφῶσι καὶ αὐτῶν τὰ ὀνόματα ἐπὶ τῶν ἀψίδων, ἄς θὰ κοσμήσῃ ἢ μνεῖα ἐνδόξων ὀνομάτων, ἀναμιμνησκόντων τὰς νίκας τοῦ 1821 καὶ τὰ πρόσφατα τρόπαια δύο νικηφόρων πολέμων, ἐπὶ τῶν ἀψίδων, δι' ὧν ἐν μέσῳ τῶν στροφῶν τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου τοῦ Ζακυνθίου βάρδου, προκαλοῦντος ὑπὸ τὸ πλῆκτρον τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Κερκυραίου μελωδοῦ ῥίγη ἐθνικῆς συγκινήσεως, θὰ διέλθῃ, εὐφημούμενος ὑπὸ τοῦ Πανελληνίου, ὁ ἐστεμμένος στρατηλάτης, περιβεβλημένος νωπὰς ἀκόμη τὰς δάφνας τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ Λαγκαδᾶ καὶ τοῦ Κιλκίς.